

Monika Szymura¹
Politechnika Opolska

Oświadczenia żywieniowe i zdrowotne - aspekty prawne

Wstęp

We współczesnym świecie ochrona zdrowia i bezpieczeństwa konsumentów jest niewątpliwie jednym z najwyższej cenionych dóbr. Nie można mówić o prawie żywnościowym bez uwzględnienia zasad bezpieczeństwa oferowanych towarów. Nowe produkty niemal każdego dnia trafiają na rynek. Wzmoczone procesy wytwórcze i wykorzystywanie w nich coraz nowocześniejszych technologii produkcyjnych oraz innowacyjnych sposobów dystrybucji spowodowały konieczność zdefiniowania podstawowych pojęć i zakresu ochrony oferowanej żywności. Ciągły wzrost świadomości przedsiębiorców i pracowników branży spożywczej oraz wiedzy klientów w temacie wymogów prawnych przemysłu spożywczego, powinien skutkować lepszym wykorzystaniem szans oferowanych przez ten sektor przedsiębiorstwom, jak i spowodować wzrost bezpieczeństwa i jakości oferowanych na rynku towarów.

Prawo żywnościowe ma pomagać konsumentom w otrzymywaniu właściwych informacji o kupowanych produktach, pogłębić zaufanie do umieszczanych na etykietach informacji i eliminować sytuacje stosowania nieprawdziwych, czy nieprecyzyjnych oświadczeń.

Informacje zamieszczane przez producentów na etykietach produktów spożywczych, które wskazują na specyficzne właściwości żywieniowe, czy zdrowotne danego środka mają duży wpływ na jego ocenę przez potencjalnego konsumenta. Zasady zamieszczania tego rodzaju oświadczeń podlegają odpowiednim rygorom prawnym, które zostaną przedstawione w poniższym opracowaniu.

Podstawowe pojęcia i źródła prawa żywnościowego

„Prawo żywnościowe” oznacza przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne regulujące sprawy żywności w ogólności, a bezpieczeństwo żywności w szczególności, zarówno na poziomie Wspólnoty, jak i na poziomie krajowym. Definicja ta obejmuje wszystkie etapy produkcji, przetwarzania i dystrybucji żywności oraz pasze produkowane lub używane do żywienia zwierząt przeznaczonych na żywność [6]. Jednym z podstawowych celów prawa żywnościowego UE, a tym samym polskiego prawa krajowego, jest ochrona interesów i zdrowia konsumentów, pojmowanych jako nieprofesjonalna i słabsza strona obrotu cywilnoprawnego, którego przedmiotem pozostaje żywność [6].

¹ Dr M. Szymura, adiunkt, Politechnika Opolska, Wydział Ekonomii i Zarządzania, Katedra Prawa Gospodarczego.

W kontekście integracji europejskiej koniecznym było zharmonizowanie rozwiązań unijnych z krajowymi. Kolejność działań koordynujących zbliżenie przepisów polskich norm prawa żywnościowego z wymogami prawa europejskiego wytyczona została przez tzw. Białej Księżdzę, opracowanej w 2000 r. przez Komisję Europejską [5]. Warto zaznaczyć, że normy rozporządzeń unijnych znajdują bezpośrednie zastosowanie w państwach członkowskich.

Podstawowe zasady z zakresu bezpieczeństwa żywności zostały zawarte w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 178/2002/WE ustanawiającym ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności oraz Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 1642/2003/WE zmieniające Rozporządzenie nr 178/2002/WE [7].

Główne regulacje prawne dotyczące etykietowania zostały zawarte w Dyrektywie 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich w zakresie etykietowania, prezentacji i reklamy środków spożywczych [11]. Zasady stosowania oświadczeń żywieniowych i zdrowotnych zawarto w Rozporządzeniu nr 1924/2006/WE [9], w Rozporządzeniu nr 116/2010/WE [10] oraz Rozporządzeniu nr 665/2011/WE w sprawie udzielenia i odmowy udzielenia zezwolenia na niektóre oświadczenia zdrowotne dotyczące żywności i odnoszące się do zmniejszenia ryzyka choroby [8]. Rozporządzenie nr 1924/2006/WE znajduje zastosowanie nie tylko do oświadczeń żywieniowych i zdrowotnych umieszczanych na produktach wprowadzanych w obrót w państwach Wspólnoty Europejskiej, ale również do reklam, czy kampanii promocyjnych tych produktów.

Wśród polskich aktów prawnych wymienić należy:

- Ustawę z dnia 27 września 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. nr 171, poz. 1225 ze zm.),
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 lipca 2007 r. w sprawie znakowania środków spożywczych (Dz. U. nr 137, poz. 966 ze zm.),
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 maja 2008 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie znakowania środków spożywczych (Dz. U. nr 93, poz. 595 ze zm.).

Przepisy prawa wspólnotowego wprowadziły definicję legalną pojęcia żywność, przez którą rozumieć należy każdą substancję lub produkt, przetworzone, przetworzone częściowo lub nieprzetworzone, przeznaczone do spożycia przez ludzi lub których spożycia przez ludzi można się spodziewać. Żywność obejmuje napoje, gumę do żucia i wszelkie substancje, łącznie z wodą, świadomie dodane do żywności podczas jej wytwarzania, przygotowania lub obróbki [6].

Zakaz wprowadzania w błąd konsumentów przez niewłaściwe oznakowanie środka spożywczego należy pojmować jako jedno z ważniejszych postanowień zabezpieczających jego prawa. Stosownie do dyspozycji art. 46 ust. 1 pkt 1 lit. a, c ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia oznakowanie środka spożywczego nie może wprowadzać konsumenta w błąd, w szczególności co do charakterystyki środka spożywczego, w tym jego nazwy, rodzaju, właściwości, składu, ilości, trwałości, źródła lub miejsca pochodzenia, metod

wytwarzania lub produkcji oraz przez sugerowanie, że środek spożywczy posiada szczególne właściwości, jeżeli wszystkie podobne środki spożywcze posiadają takie właściwości [12]. Zważywszy na fakt, iż zarówno cytowany przepis jak i cała ustawa stanowi implementację do polskiego porządku prawnego norm prawa Unii Europejskiej, wykładnia prawa krajowego oraz konstruowanie norm prawnych dotyczących znakowania żywności winno następować z uwzględnieniem źródeł prawa UE, w szczególności rozporządzenia nr 178/2002/WE, do którego odwołuje się polska ustawa.

Bez wątplenia intencją ustawodawcy pozostawało uniknięcie sytuacji w której konsument dokonuje wyboru danego środka spożywczego pod wpływem błędnego przekonania, że jest to środek o szczególnych właściwościach mających pozytywny wpływ na zdrowie w stopniu wyższym, niż przeciętny prezentowany przez danego rodzaju środek spożywczy. W zasadzie jednak nie jest wykluczone stosowanie takiego oznaczenia środka spożywczego, które podkreśla jego szczególne właściwości, lecz takie oznaczenie musi odpowiadać prawdzie i być poparte odpowiednią wiedzą naukową.

Oświadczenia żywieniowe i zdrowotne – definicja i zakres pojęciowy

Szczególnym rodzajem oznaczeń produktów żywnościowych jest oświadczenie żywieniowe lub zdrowotne producenta. Oświadczenie to każdy komunikat który stwierdza, sugeruje lub daje do zrozumienia że żywność ma szczególne właściwości [9]. Zarówno umieszczane na produktach oświadczenia żywieniowe jak i zdrowotne nie powinny wprowadzać w błąd lub budzić wątpliwości interpretacyjnych. Winny być tak formułowane, by zrozumiał je każdy przeciętny konsument oraz być zgodne ze stanem faktycznym, a produkt winien spełniać wskazane na etykiecie działanie odżywcze lub fizjologiczne, związane z zawartą w nim substancją.

Oświadczenie żywieniowe to taki komunikat, który stwierdza, sugeruje lub daje do zrozumienia, że żywność ma szczególne właściwości odżywcze względu na energię, substancje odżywcze lub inne substancje [9]. Środki specjalnego żywieniowego przeznaczenia obligatoryjnie zawierają oświadczenia żywieniowe. Zgodnie z art. 2 ust. 2 pkt 5 Rozporządzenia nr 1924/2006 oświadczenie zdrowotne to każde wskazanie, że istnieje związek pomiędzy kategorią żywności, daną żywnością lub jednym z jej składników a zdrowiem [9].

Dokonując rozróżnienia oświadczeń żywieniowych i zdrowotnych należy mieć na uwadze „Wskazówki dotyczące wdrażania rozporządzenia nr 1924/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie oświadczeń żywieniowych i zdrowotnych dotyczących żywności – wnioski Stałego Komitetu ds. Łańcucha Żywnościowego i Zdrowia Zwierząt” z dnia 14 grudnia 2007 r. [14]. W dokumencie tym podano, iż z oświadczeniem żywieniowym mamy do czynienia wówczas, gdy nazwa substancji lub kategorii substancji jest podana jako stwierdzenie faktu. Dotyczą one zatem składu produktu lub jego szczególnych właściwości odżywczych. Tego typu informacje mogą odnosić się do różnego rodzaju cech.

W szczególności, chodzić tu może o dane co do wartości kalorycznej, której dany artykuł spożywczy dostarcza, w tym również o zmniejszoną, czy zwiększoną ilość zawartość energii. Często tego rodzaju wskazania informują o różnych elementach składowych, w tym najczęściej składnikach odżywczych, które produkt zawiera w zmniejszonej lub zwiększonej ilości, lub których nie zawiera [1].

Zasady formułowania oświadczeń żywieniowych powinny odpowiadać warunkom określonym w załączniku do rozporządzenia nr 1924/2006 (np.: WYSOKA ZAWARTOŚĆ BIAŁKA – gdy min. 20% wartości energetycznej środka spożywczego pochodzi z białka).

Zgodnie z brzmieniem Rozporządzenia 1924/2006 za niedozwolone uznano oświadczenia:

- sugerujące, że spożycie dużej ilości żywności mogłoby mieć wpływ na zdrowie,
- odwołujące się do szybkości lub wielkości masy ciała,
- odwołujące się do zaleceń poszczególnych lekarzy lub specjalistów w zakresie zdrowia i innych stowarzyszeń
- umieszczane na napojach o zawartości alkoholu większej niż 1,2% objętości [9].

W przypadku oświadczeń zdrowotnych w nazwie substancji lub kategorii substancji pojawia się opis lub wskazanie funkcji albo nie wyrażony wprost wpływ na zdrowie. Oświadczenia zdrowotne mogą być stosowane przy spełnieniu określonych przepisami prawa wymogów. Warunkiem koniecznym jest umieszczenie na etykiecie środka spożywczego informacji wskazującej na znaczenie zrównoważonego sposobu żywienia i zdrowego stylu życia oraz wskazania co do ilości i poziomu jego spożycia, który jest niezbędny do uzyskania korzystnego działania, o którym mówi oświadczenie. W stosownych przypadkach niezbędne jest stwierdzenie skierowane do osób, które powinny unikać danego środka spożywczego, a także odpowiednie ostrzeżenie w przypadku produktów, które mogą stanowić zagrożenie dla zdrowia, jeśli są spożywane w nadmiarze [9].

Dozwala się umieszczenie na etykiecie produktu odniesienia do nazwy choroby, ale tylko po uzyskaniu zgody Europejskiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Żywności (EFSA)[1].

Zgodnie z art. art. 13 i 14 Rozporządzenia 1924/2006 dodatkowe warunki stosowania oświadczeń zdrowotnych, związane są z ich podziałem na oświadczenia inne niż dotyczące zmniejszenia ryzyka choroby oraz rozwoju i zdrowia dzieci tzw. funkcjonalne oraz oświadczenia o zmniejszaniu ryzyka choroby oraz oświadczenia odnoszące się do rozwoju i zdrowia dzieci [9].

Oświadczenia funkcjonalne opisują lub powołują się na rolę żywności we wzroście, rozwoju lub funkcjach organizmu np. *...bierze udział w utrzymaniu prawidłowego stanu skóry...*[15]. Są one oparte na ogólnie zaakceptowanych danych naukowych i do czasu opublikowania opracowywanego przez Komisję Europejską Wspólnotowego Wykazu Dozwolonych Oświadczeń Funkcjonalnych mogą być stosowane pod warunkiem spełnienia wymagań określonych w rozporządzeniu 1924/2006 oraz na odpowiedzialność podmiotów rynku spożywczego. Wspólnotowy Wykaz Oświadczeń Funkcjonalnych powstanie w oparciu o oświadczenia zaproponowane m.in. przez organizacje producentów żywności. Pierwsze opinie EFSA

dotyczące tych oświadczeń ogłoszono na spotkaniu Grupy Roboczej Komisji Europejskiej ds. Oświadczeń w październiku 2009 r. [1].

Oświadczenia z art. 14 rozporządzenia 1924/2006 to takie które stwierdzają lub sugerują, że istnieje związek przyczynowy pomiędzy spożyciem danej żywności, a znaczącym zmniejszeniem jakiegoś czynnika ryzyka w rozwoju choroby dotykającej ludzi lub pomiędzy spożyciem a zdrowiem i rozwojem dzieci np.: „...zmniejsza stężenie cholesterolu...” [15]. Oświadczenia te mogą być stosowane po uzyskaniu indywidualnego zezwolenia na wpisanie do wspólnotowego rejestru przez złożenie odpowiedniego wniosku do Komisji Europejskiej (vide: zatwierdzone oświadczenia zdrowotne z art. 14 rozporządzenia 1924/2006) [9].

Dowody naukowe wspierające prawdziwość oświadczenia winny zostać dostarczone przez wnioskodawcę i opiniowane są przez Europejski Urząd do spraw Bezpieczeństwa Żywności (EFSA), który dokonując oceny danego oświadczenia zdrowotnego bierze pod uwagę całą dostępną w danym przedmiocie wiedzę.

Wnioski

Reasumując, należy posiadać wyniki badań naukowych wskazujących na zasadność zamieszczanych oświadczeń żywieniowych i zdrowotnych z punktu widzenia Rozporządzenia nr 1924/2006, umieszczony na etykiecie komunikat winien być zrozumiały dla konsumenta i informować, że spożycie produktu jest wystarczające dla uzyskania korzystnego działania [6].

Podkreślenia wymaga, że oświadczenia zdrowotne o charakterze funkcjonalnym mogą być stosowane do czasu opublikowania Wspólnotowego Wykazu Dozwolonych Oświadczeń Funkcjonalnych.

Regulacje ustawodawstwa polskiego oraz przepisy prawa wspólnotowego, a w szczególności Rozporządzenie nr 1924/2006 w sprawie oświadczeń żywieniowych i zdrowotnych dotyczących żywności, zapewniły reguły ochronne dotyczące problemu odżywiania i zdrowia. Samo uregulowanie przedmiotowego zagadnienia nie jest wystarczające dla pełnego bezpieczeństwa żywności w zakresie oznaczenia. Znajomość zasad znakowania produktów w tym zakresie jest szczególnie ważna, bowiem wystąpienie błędu powoduje najczęściej dotkliwą szkodę po stronie konsumenta. Warto jednak podkreślić, że produkty spożywcze opatrzone oświadczeniami zdrowotnymi i żywieniowymi mogą oddziaływać pozytywnie na sposób odżywiania konsumenta.

Ramy prawne określające zasady znakowania w omawianym zakresie, pomogą w takim formułowaniu oświadczeń żywieniowych i zdrowotnych, by nie zachęcały do nadmiernego spożywania konkretnych produktów, szanowały dobre praktyki żywieniowe i dawały konsumentowi informacje, które pozwolą mu obiektywnie ocenić wartość żywieniową dostępną na rynku żywności.

Streszczenie

Zapewnienie pełniejszej ochrony oraz bezpieczeństwa żywności w ostatnich latach stało się głównym celem działań legislacyjnych na gruncie regulacji prawa żywnościowego. Dla jak najpełniejszego zabezpieczenia produktów żywnościowych wprowadzono wiele instytucji mających za zadanie zapewnienie gwarancji dostatecznej jakości i standardów żywności. Wśród nich wymienić należy oświadczenia żywnościowe i zdrowotne. Znajomość zasad znakowania produktów w tym zakresie jest szczególnie ważna, bowiem wystąpienie błędu w zakresie tego rodzaju specjalnego oznakowania powoduje najczęściej dotkliwą szkodę po stronie konsumenta.

Nutrition and health claims - legal aspects**Abstract**

Better protection and food safety in recent years has become the main object of the legislative action on regulation of food law. There are many legal institutions whose task is to ensure a guarantee of sufficient quality and food standards. Among them are the food and health claims. Knowledge of the rules of marking products in this regard is especially important, because an error of this kind of special marking causes the damage on the side of the consumer.

Literatura

- [1]. Krysztofiak K., Bilaska A., Zasady znakowania produktów spożywczych. Nauka Przyroda Technologia, t.5, z.3, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań, 2011.
- [2]. Kowalska J., Majewska E., Obiedziński M. W., Zadernowski M. R., Nowe prawo żywnościowe Unii Europejskiego a systemy GMP, GHP, HACCP, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr Sp. Z o.o., Gdańsk, 2006.
- [3]. Oleszko A., Prawo wspólnotowe wspólnotowego rynku rolnego, Zakamycze, Kraków, 2006.
- [4]. Korzycka–Iwanow M., Prawo żywnościowe. Zarys prawa wspólnotowego i wspólnotowego, Lexis Nexis, Warszawa, 2007.
- [5]. Stankiewicz D., Reforma Prawa żywnościowego w Unii Europejskiej - Biała Księga dotycząca bezpieczeństwa żywności, nr 782, Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa, 2011.
- [6]. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 178/2002/WE ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności; (D.U.UE z 2002 r., L 31, poz. 1).
- [7]. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 1642/2003/WE zmieniające Rozporządzenie nr 178/2002/WE; (Dz. U. U.E z 2003 r., L 245).

- [8]. Rozporządzeniu nr 665/2011/WE w sprawie udzielenia i odmowy udzielenia zezwolenia na niektóre oświadczenia zdrowotne dotyczące żywności i odnoszące się do zmniejszenia ryzyka choroby; (Dz. U. UE. z 2011 r., L 182, poz. 5).
- [9]. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 1924/2006 w sprawie oświadczeń żywieniowych i zdrowotnych dotyczących żywności; (Dz. U. UE z 2006 r., L 404, poz. 9).
- [10]. Rozporządzenie Komisji (UE) nr 116/2010 zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1924/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do wykazu oświadczeń żywieniowych; (Dz. U. UE z 2010 r., L 37, poz. 16).
- [11]. Dyrektywa 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 marca 2000 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw Państw Członkowskich w zakresie etykietowania, prezentacji i reklamy środków spożywczych; (Dz. U. UE , L 109, poz. 29).
- [12]. Ustawa z dnia 27 września 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia; (Dz. U. nr 171, poz. 1225 ze zm.).
- [13]. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 maja 2008 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie znakowania środków spożywczych; (Dz. U. nr 137, poz. 966 ze zm.).
- [14]. www.gis.gov.pl
- [15]. www.oswiadczenia.eu
- [16]. <http://sjp.pwn.pl>